

Práce s hmotnými prameněmi

Práca s hmotnými (trojrozmernými) prameňmi

1. Nádrie, nástroje, stroje
2. Výrobné dielne (továrne)
3. Dopravné prostriedky
4. Zariadenia využívajúce prírodnú energiu a energiu vyrábanú
5. Zbrane
6. Obydlia, bytové zariadenia a vybavenie
7. Odev a ošatenie
8. Sídla (dediny, mestá)

Rozbor hmotných prameňov, sledovať najskôr materiál a konštrukciu, potom využitie:

- Z akého materiálu je náradie vyrobené?
 - Ako je zostrojené? Z akých častí sa skladá?
 - Akou technikou bolo vyrobené?
- a) Pomocou ktorých výrobných nástrojov či strojov bolo vyrobené?
- a) Išlo o individuálnu výrobu alebo hromadnú, sériovú?
- V ktorej dobe bolo vyrobené a kde sa vyskytovalo (používalo)?
 - V akom množstve sa náradie vyskytovalo? Ojedinele, v malom množstve, bolo všeobecne používané?

Z funkčného hľadiska:

- Akému účelu náradie slúžilo? Akú malo funkciu?
- Do akej miery bola práca s ním efektívna, produktívna?

Ak porovnáme toto náradie s iným, obdobným:

a) Z inej kultúrnej oblasti alebo

b) Rovnakej oblasti, avšak z rôznych vývojových etáp, bola s ním práca efektívnejšia?

- Ktoré vedomosti a pracovné postupy musel poznať ten, kto s náradím pracoval?
- Dalo používanie skúmaného náradia podnet k zdokonaleniu alebo vzniku iného náradia?

Z pohľadu nadstavbovej oblasti:

- Ktoré vedomosti, skúsenosti umožnili výrobu tohto náradia?
- Bolo cenovo dostupné? Mohol si ho dovoliť každý, alebo len určitá skupina ľudí?
- Uplatnil sa pri výrobe náradia zreteľ k tomu, kto s ním mal pracovať?
- Na akú civilizačnú a kultúrnu úroveň spoločnosti môžeme usudzovať pri porovnaní:
 - a) S civilizačnou úrovňou tej istej spoločnosti v predchádzajúcej vývojovej etape
 - b) S civilizačnou úrovňou inej kultúrnej oblasti v danej dobe?

Prístup (otázky) k charakteristike výrobnjej dielne:

V 1. skupine materiálovo-konštrukčnej:

- Kde a kedy bola dielňa postavená?
- Ako bola situovaná?
 - a) Ako samostatná stavba
 - b) Ako súčasť iného stavebného objektu (obydlia)
 - c) Ako súčasť osídlenia (dedina, mesto)
 - d) Mimo toto osídlenie?
- Aký materiál bol použitý pri jej stavbe, ako bola skonštruovaná?
- Ako bola vnútorne členená (usporiadaná)?

Z pohľadu druhej vrstvy – funkčnej:

- Čo sa v dielni vyrábalo? (obrázok výrobku)
- Aký bol postup výroby (technológia)? (písomné pramene)
- Aké náradie sa pri výrobe používalo? (obrázok náradia)
- Koľko ľudí bolo v dielni zamestnaných? Koľko tovarišov a učňov?
(písomné pramene)
- Aká veľká bola výroba? Aký rozsiahli trh dielňa zásobovala?
(písomný prameň)
- Akej kvality boli výrobky? Aká bola ich výrobná a predajná cena?
(písomné pramene)
- Koľko remeselných dielní tohto druhu bolo v meste (dedine)?
(písomný prameň)

Z pohľadu 3. vrstvy – spoločenská nadstavba:

- Na akých vedomostiach a skúsenostiach doby bola výroba v remeselnej dielni založená?
- Aké boli výrobky z hľadiska dobového vkusu?
- Aká bola dlhá pracovná doba? (písomný prameň – napr. cechové artikuly)
- Aké boli mzdy tovarišov, učňov a ich hmotné zaistenie? (písomný prameň)
- Akú sociálnu a právnu ochranu mali tovariši/remeselníci v spoločnosti?
- Aké postavenie zaujímal v spoločnosti majiteľ remeselnej dielne?
- Ktoré spoločenské inštitúcie mali vplyv na výrobu remeselnej dielne, na jej prevádzku a aký cieľ tým sledovali?

Továreň - Pri prvej vrstve – materiálno-konštrukčnej sa budeme pýtať:

- kde a kedy bola továreň postavená?
 - Kto ju dal postaviť?
 - Ako bola situovaná v regióne?
- a) Ako ďaleko od energetického zdroja?
- b) Ako ďaleko od surovínovej základne?
- c) Aké bola osídlenie regiónu? Aký bol počet možných pracovných síl?
- Aký materiál bol použitý pri jej stavbe a ako bola konštruovaná?
 - Ako bola vnútorne členená (pôdorys)
 - Aké bolo prirodzené a umelé osvetlenie vnútra?
 - Aké bolo vetranie?
 - ...

Z hľadiska funkčnosti:

- Čo sa v továrni vyrábalo? (obrázok výrobku)
- Aká bola technológia výroby? (schéma?)
- Aké mala strojové/technické vybavenie? (obrázky typov strojov)
- Ako boli stroje usporiadané vo výrobnnej hale? (schéma)
- Aké bolo spojenie medzi výrobnou halou a ďalšími časťami továrne – napr. sklady (pôdorys)
- Ako boli stroje poháňané?
- Koľko ľudí továreň zamestnávala? (písomné pramene)
- Aké bolo profesijné zameranie zamestnancov?
- Aké vedomosti a vzdelanie museli mať robotníci?
- Aká bola maximálna produkcia podniku? (písomný prameň)
- Aký veľký okruh spotrebiteľov zásobovala? Aký rozsah mal trh, ktorý zásobovala? (mapa)
- Akej kvality boli výrobky?
 - a) Aká bola ich výrobná cena?
 - b) Aká bola ich predajná cena? (písomné pramene)
- Aké boli zisky podnikateľa? (písomný prameň)
- Aký vplyv mala výroba továrne na ostatné výrobné odvetvia?

V tretej nadstavbovej rovine:

- Ktoré vedomosti a zručnosti boli uplatnené pri stavbe továrne a pri jej prevádzke?
- Ktoré vedné odbory svojimi poznatkami podmieňovali jej vznik a jej prevádzku?
- Aké zariadenia a vybavenie výrobných hál zodpovedalo zdravotným záujmom robotníkov?
- Aká bola pracovná doba?
- Aké boli mzdy robotníkov – podľa jednotlivých profesií?
- Aké bolo sociálne zabezpečenie robotníkov:
 - a) Pri chorobe, úraze
 - b) Pri odchode do dôchodku?
- Aké bolo politicko-právne zaistenie zamestnancov?
- Ktoré spoločenské inštitúcie vplývali na výrobu a s akým cieľom?

Dopravné prostriedky – rôzneho typu, technického charakteru:

Parná lokomotíva:

Z prvého hľadiska – materiálovo-konštrukčného:

- Kde, kedy a kým bola skonštruovaná?
- Z akého materiálu bola vyrobená?
- Aké boli základné konštrukčné prvky lokomotívy?
- Čo bolo energetickým zdrojom, hnacou silou?

Z hľadiska funkčného:

- Akú dosahovala rýchlosť?
- Aký veľký objem tovaru a ľudí mohla utiahnuť?
- O koľko sa zväčšila a zrýchlila preprava v porovnaní s predchádzajúcimi dopravnými prostriedkami?
- Aké investičné náklady vyžadovalo vybudovanie železnice?
 - a) Boli investície únosné pre jednotlivca?
 - b) Vyžadovali investície vznik podnikateľských spoločností?
- Ktoré nové profesie vznikli so vznikom železničnej dopravy?
- Akú odbornú prípravu vyžadovali nové profesie?
- Aký vplyv mala železničná doprava na ostatné oblasti života spoločnosti?
 - a) Na výrobu – na ktoré výrobné odvetvia?
 - b) Na rozšírenie trhu?
 - c) Na vzájomnú komunikáciu medzi ľuďmi a štátmi?
 - d) Na bezpečnosť štátu?

Z hľadiska 3. vrstvy:

- Ktorý vedecký objav umožnil skonštruovanie parnej lokomotívy?
- Čím bolo jej skonštruovanie podmienené:
 - a) Pokrokom vedy
 - b) Potrebou životnej praxe spoločnosti?
- Ktoré ďalšie vedomosti, skúsenosti umožnili zostrojenie?
- Ako bezpečná bola doprava?
- Aké mala spoločnosť názory na novú dopravu?
- Ako sa prejavovalo sociálne rozvrstvenie spoločnosti v železničnej doprave? (vagóny I. a II. triedy...)
- Aké boli mzdy zamestnancov železničnej dopravy podľa jednotlivých profesijných skupín?

Pri zbraniach:

V prvej rovine:

- Kedy a kedy bola zbraň vyrobená?
- Z akého materiálu bola vyrobená?
- Ako bola vyrobená? Z akých súčastí sa skladá?
- Akou technikou bola vyrobená? Išlo o individuálnu výrobu alebo sériovú?
- V akom množstve sa vyskytovala?

Z hľadiska funkčnosti:

- Aká bola ničivá sila zbrane?
- Používala sa pri útoku alebo obrane?
- Ktoré vedomosti a skúsenosti museli mať vojaci, ktorí s ňou bojovali?
- Vyžadovalo jej používanie osobitný výcvik?
- Vyžadovalo jej používanie vytvorenie zvláštnych oddielov vojakov (nové profesie vo vojsku)
- Aká bola nákladná výroba?
- Vyžadovalo jej použitie zvláštnu taktiku vedenia boja?
- Malo jej použitie vplyv na iné oblasti vojenstva? (na budovanie pevnosti, opevnenia, na vznik novej zbrane a pod.)
- Aká bola životnosť zbrane? Aká bola doba morálneho opotrebovania zbrane?
- Aký vplyv mala výroba zbrane na ostatné odvetvia výroby?

Z pohľadu tretej nadstavbovej vrstvy:

- Ktorý vedecký objav umožnil zostrojenie zbrane?
- Z ktorých sociálnych vrstiev boli regrutovaní vojaci?
- Aké sociálne postavenie mali vojaci v spoločnosti?
- Ktorá spoločenská inštitúcia riadila vojsko?
- Aká bola útočná sila vojska vyzbrojeného touto zbraňou v porovnaní s inou civilizačnou oblasťou?

Šľachtický zámok:

Pri prvej rovine:

- Kde, kedy a na ktorom panstve bol zámok postavený?
- V akom slohu ?
- Ako bol situovaný v krajine?
- Ako ďaleko bol od pozemkového vlastníctva a hospodárstva majiteľa?
- Ako bol vnútorne členený?
- Aké mal vybavenie (voda, vykurovanie, hygienické zariadenia a pod.)
- Aké stavebné doplnky patrili k zámku?

V druhej rovine:

- Aké funkcie zámok plnil: len súkromné alebo aj spoločenské/verejné?
- Aké funkcie v živote šľachtickej rodiny mali jednotlivé miestnosti?
- Ktoré miestnosti boli určené pre špeciálne účely? (divadelná sála, tanečná sála, herňa...)
- Aké početné služobníctvo zámok udržiavalo?
- Aké asi vysoké náklady boli spojené s udržovaním zámku?

V tretej rovine:

- Na aký životný štýl šľachty tej doby môžeme usudzovať z vybavenia a usporiadania priestoru zámku?
- Ako sa v tomto životnom štýle odrážali názory šľachty
 - a) Na život vlastnej sociálnej vrstvy
 - b) Na život ostatných sociálnych vrstiev spoločnosti?
 - c) Ako sa v architektúre a výtvarnej výzdobe zámku odrážajú prevládajúce estetické názory – dobový sloh?

Ak porovnáme šľachtické sídlo tejto historickej doby so sídlom predchádzajúceho obdobia, o ktorých zmenách nás to informuje? (majetkové, etické, sociálne, estetické...)

Banícky dom v baníckej kolónii:

V prvej vrstve:

- Kde, kedy a kým bola kolónia vybudovaná?
- Ako bola situovaná v regióne? Tvorila súčasť sídla (dediny, mesta), alebo bola mimo neho?
- Ako ďaleko bola od pracoviska?
- Z akého materiálu bola kolónia postavená?
- Aký mala kolónia pôdorys, ako bola vnútorne členená?
- Aké mali vybavenie?
- Aká bola svetelnosť a vzdušnosť miestností? Do akej miery boli zdravotne vyhovujúce?
- Ktoré komunikačné doplnky patrili k obydlu? (kôlne na uhlie, na drevo, kurníky, chlievy, hospodárske budovy).

V druhej rovine – funkčnej:

- Aké funkcie v živote členov rodiny mali jednotlivé miestnosti?
- Koľko ľudí v priemere byt obývalo?
- Ako mohlo byť za daného vybavenia domu rešpektované právo jednotlivých členov rodiny na súkromie?

Z pohľadu tretej vrstvy:

- Možno hovoriť o estetickom riešení baníckej osady, ak uplatníme niektoré kritériá, platiace v architektúre tej doby?
- Aké motívy viedli podnikateľov k vybudovaniu baníckej osady?
- Aké vysoké nájomné platila rodina v osade?
- Aký podiel tvorilo nájomné zo mzdy?
- Za akých podmienok sa byt prenajímal?
- Aká bola úroveň ubytovania v porovnaní s inými oblasťami a regiónmi?

Odev a ošatenie:

V prvej materiáľno-konštrukčnej rovine:

- Z ktorej doby a oblasti/regiónu odev pochádza?
- Z ktorých častí sa skladal?
- Aké druhy materiálu boli použité pri jeho výrobe?
- Boli domácej výroby alebo dovezené z cudziny?
- Akou technikou bol odev vyrobený? Bola jeho výroba individuálna, hromadná, sériová?

V druhej rovine:

- Akému účelu odev slúžil?
 - a) Bol pracovný
 - b) Sviatočný a pod.
 - Aká bola jeho cena?
 - Aká bola jeho životnosť?
 - Sviatočný odev: ktorej sociálnej vrstve náležal?
 - Pracovný odev: ako bol funkčne prispôsobený?

V tretej rovine:

- Znaký ktorého dobového slohu nesie odev?
- Ktoré to sú?
- Na aký názor na život možno usudzovať u sociálnej vrstvy, ktorá sa obliekala týmto spôsobom?
- Aké estetické cítenie mala sociálna vrstva, ktorá tieto odevy používala?
- Nesie odev niektoré znaky prehnanej/výstrednej dobovej módy?

V prípade sídla – stredoveké mesto:

V prvej rovine:

- Kedy a kde mesto vzniklo? Vzniklo prirodzeným vývojom, alebo išlo o akt založenia?
- Kto mesto založil? (prípadne kto ho povýšil na mesto?)
- Ako bolo mesto situované v regióne? Leží pri niektorej z vnútrozemských či medzinárodných obchodných ciest, pri rieke?
- Ako bolo mesto opevnené?
- Aký stavebný materiál prevládal?
- Prejavuje sa v jeho stavebnom usporiadaní nejaký zámerný plán, príp. čím bol ovplyvnený?

V druhej funkčnej rovine:

- Akú funkciu plnilo námestie v stredovekom meste? (trhy, zhromaždenie ľudí pri rôznych príležitostiach, miesto výkonu trestov (napr. pranier), zhromaždenie vojska...)
- Kde bolo obchodné stredisko mesta?
- Ktoré druhy remesiel bolo v meste a kde boli umiestnené ich dielne?
- Kde boli budovy mestskej samosprávy a kultové stredisko?
- Ktoré kultúrne zariadenia boli v meste? Koľko tu bolo škôl?
- Koľko malo mesto v danej dobe obyvateľov?
- Bolo známe nejakým druhom výroby?
- Aké funkcie plnilo vo vzťahu k okoliu?

V tretej vrstve:

- Ako umiestnenie domov v meste odrážalo sociálne rozvrstvenie občanov mesta? (domy na námestiach, remeselníkov v postranných uliciach, mestská chudoba na okraji mesta pri mestských hradbách...)
- Ako sa vo výstavnosti budov odrážalo bohatstvo mesta?
- Ktoré stavebné slohy sa uplatnili vo výstavbe mestských budov?
- Ako bola udržiavaná čistota mesta?
- Ako bola zabezpečovaná bezpečnosť v meste?
- Na aký životný štýl a celkovú životnú úroveň mesta môžeme usudzovať na základe zistených informácií?

V prípade výtvarných diel :

- Vrstva formálnych prvkov s ktorými daný druh výtvarného umenia pracuje
- Vrstva primárnych objektov – obsahom tejto vrstvy je predmet, objekt, jav, udalosť, ktorú výtvarné dielo spodobuje, zobrazuje
- Nadstavbovú vrstvu: v ktorej sa zobrazuje a uplatňuje dobové myslenie a nazeranie ľudí na prírodu, na život, spoločnosť, prejavuje sa tak vplyv myslenia na spodobený predmet, jav, udalosť...